

Úvodem

Česko-slovenská problematika, jejíž součástí je předkládaná týmová monografie, se pohybuje nejen ve specifickém prostoru střední Evropy a nadstandardních vztahů biliterárních majících ukotvení v společně sdílených hodnotách národního a státního života, byť často polemicky, kontroverzně, dočasně a přetřžitě, ale také v širokém prostoru globalizovaného světa. Problematika postmodernismu k němu patří zhruba od 60. let, spíše však od konce 20. století v souvislosti s politickými zvraty, které umožnily soužití více poetik již zcela oficiálně. Pro českou a slovenskou literaturu je tedy počátek postmodernismu v oficiální literatuře spjat spíše s perestrojkovým obdobím druhé poloviny 80. let a s popřevratovým časem 90. let. Vypadá to – když to srovnáme s USA a západní Evropou – že jde o jakési zpoždění vyložitelné, jak se o to někteří pokoušeli, z nižší ekonomické, kulturní a intelektuální úrovně a také z tehdy vládnoucího autoritářského systému. Dokonce se objevili teoretici mudrující o tom, že pokud nebudou mít postkomunistické země, bývalé satelity SSSR, tak velkou sílu výrobních prostředků jako USA, event. alespoň západní Evropa, nemůže tu pravý postmodernismus jako reprezentant nejvyspělejšího lidstva ani existovat. Čas oponou trhnul – a změněno lidstvo celé; nyní tyto argumenty už na tak úrodnou půdu nepadají, zvláště když jen stěží utají zvlurgarizovanou kopii marxismu, jenž ani nemůže být autentickým marxismem, ale spíše jeho atrapou. V USA začíná postmodernismus ve výtvarném umění skutečně v 60. letech pop-artem Američana Andyho Warhola, ale to bychom nesměli vědět, že je to slovenský Rusín a že ve stejné době vzniká tato literatura nelegálně i v SSSR a jinde v tzv. východní Evropě, v níž leží Cheb, zatímco Helsinky leží v Evropě západní. Jak vidno, falešná politizace a ideologizace není vlastní jen bývalému sovětskému bloku. Tváří v tvář proslulému „alkoholickému románu“ Věnědiktta Jerofejeva Moskva-Petuški a dalších šampionů intertextuální poetiky rozhodně nemůžeme expanzi výrobních sil spojovat s kulturní vyspělostí, jejímž znakem postmodernismu prý je. Dokonce se ozývaly hlasy (Halina Janaszek-Ivaničková),

že právě tzv. východní Evropa, postkomunistické země a slovanské literatury vytvářely vlastní, autochtonní postmodernismus právě díky svým společenským poměrům (nebo jejich vinou), v nichž se takové poetice přirozeně dařilo.

Postmodernismus jistě není jev kompaktní, je to směr, styl, epocha, možná i světový trend, který vyvolal řadu kontroverzních reakcí od adorace až po vyslovenou nenávisť. Někteří spojují postmodernismus s dobou úpadku kultury, jiní naopak s její novou diverzifikací, tedy vlastně rozvojem. Ať tak nebo onak – postmodernismus tu byl i je, avšak v různých podobách, jimž se říká postpostmodernismus; sám jsem jednu takovou větev nazval kvázipostmodernismem; samozřejmě koexistuje s jinými poetikami a prolíná se s nimi, tedy i s novodobým realismem, novým modernismem, novým konstruktivismem a souvisí s rekonstrukcí, novou epistemologií nebo kognitivismem. Řekli bychom, že se rodí z celé kulturní a duchovní atmosféry nového fin de siècle, z komplexu předmětů a z řečiště jevů, které jsou často protikladné a rozporné. Česko-slovenská srovnávací plocha sice nevypadá na to, že by mohla reprezentovat celosvětové pohyby, ale současně může na obecnou problematiku postmodernismu vrhnout právě proto jiné a nečekané světlo. U příležitosti vydání této kolektivní práce vyjadřuji naději, že se to některým autorům také skutečně podařilo.

Ivo Pospíšil, koeditor